

FÖRORD

Utan tvivel är man inte klok.

TAGE DANIELSSON

Åren 1970–1973 skrev jag en bok som var avsedd att utges under titeln *Semantik, värdeteori och läran om normativa rekvisit*. Jag hade disputerat 1969 på avhandlingen *Handling och uppsåt: En undersökning av doluslärans underlag*. Den nya boken hade bl.a. till syfte att möjliggöra detaljerade ställningstaganden till innebörden av det straffrättsliga uppsåtskravet, sådant det sammanfattas i den s.k. täckningsprincipen. Vid denna tidpunkt tänkte jag nog att jag skulle syssla med uppsåtsfrågor många år framöver – inte minst frågor om bevisning av uppsåt. Nu blev det inte så. Läroböcker och lagstiftningsarbete kom länge att dominera. Frågor om oaktsamhet blev viktigare än frågor om uppsåt, och frågor om straff blev viktigare än frågor om brott.

Tillbaka till 1974. Boken var antagen för utgivning. Men förlagschefen avled oväntat, och den nya ledningen var inte villig att för tillgängligt tryckningsbidrag utge 600 sidor. Det var emellertid angeläget att få ut något i tryck. Under själslig pina konstruerades *Begrepp och brottsbeskrivning: Semantik och läran om normativa rekvisit*. Texten bestod i princip av början och slutet av manuskriptet, med vissa tillägg i form av sammanfattningar av huvudpunkter i det uteslutna mellanpartiet. Boken blev inte oanvändbar, men den lider av förlossningsskador. Så småningom kunde nytt tryckningsbidrag uppbringas, och huvuddelen av mellanpartiet utgavs 1975 under titeln *Värderingar*. Även nu ansågs dock pengarna vara för små, med följderna att 70 sidor måste ersättas av 15 sidor sammanfattningar. Bokens huvudsakliga svaghet består i att den kan läsas med behållning endast av den som har läst första hälften av den förra boken.

Det fanns fler problem. På den tiden var det mycket mer arbetsamt att ge ut en bok än i dagens datoriserade värld. Att skriva en bok var i huvudsak att skriva för hand. För egen del skrev jag liggande (på grund av ryggbesvär) med bläckpenna. I början av 1970-talet underlättades produktionen såtillvida att fotokopiering blev tillgänglig och fingerförstörande reseskrivmaskiner kunde ersättas av elektriska skrivmaskiner. Men på tryckerisidan blev det sämre. Sättning med blytyper ansågs ha blivit för dyr och ersattes med fotosättning (som i tekniskt hänseende var i början av sin utveckling). Liksom förut skulle en sättare skriva ut författarens text. Men denne var uppenbarligen inte längre en skicklig yrkesman. Till de fel man ju alltid gör själv kom alltför många nya fel, och det är ju särskilt svårt att upptäcka fel i egen text. (I en senare bok satte en sättare in ett hundratal extra ”inte” – om jag upptäckte alla har förblivit oklart.)

Det hela blev alltså ett stillsamt halvfiasco. Böckerna är inte längre möjliga att köpa (i något skede makulerades några hundra exemplar av vardera boken). Jag har inte haft någon tanke på att ge ut dem på nytt. En uppdatering har varit arbetsmässigt utesluten, och när de skrevs var jag ju bara hälften så gammal som jag är nu.

Några på olika sätt närstående personer har emellertid gjort gällande att det är angeläget att texterna, trots sin ålder, är tillgängliga och att gratisarbete är nyttigt för pensionärer. Jag är inte övertygad om någontdera, men nu har det blivit som det har blivit. Utan Maud Rosendals hjälp med scanning hade det dock inte blivit något. Stort tack! Om jag hade haft klart för mig hur idiotiskt fantasifullt en scanner beter sig, så hade det dock inte heller blivit något. Stort tack till Sandra Friberg och Magnus Ulväng som genom självuppoftande läsning föranlett ytterligare korrigering av cirka 500 tryckfel och oklarheter.

Jag har utgått från det ursprungliga manuskriptet. Den fjärde avdelningen – ”Läran om normativa rekvisit” – har lyfts bort. Denna lära är av intresse endast för straffrättsteoretiker, och den verkar också vara mindre central än tidigare. Några mindre textavsnitt har dock använts för exemplifiering.

Kapitelindelningen är något förändrad. Det förekommer att text i noter har flyttats till huvudtexten, och vice versa. Sammanlagt några få sidor har strukits.

Sakligt sett är texten med obetydliga undantag oförändrad. Några misstag har korrigerats, och några förtydliganden har gjorts. På några punkter har terminologin förbättrats. Många exempel är historiskt sam-

tida med texten. Dessa har behållits för att ge läsaren en tidsmässig och kulturell förankring. (På den tiden var det t.ex. helt i sin ordning att tala om "negrer".)

Språkligt är texten i viss mån försiktigt moderniserad. En del människor kallas "han", andra kallas "hon", på ett närmast slumpmässigt sätt. Vinmetaforen på titelsidan är högst motiverad: texten är (grovmaskigt) filtrerad genom en annan hjärna och tappad in i en PC.

"Brottsbalken" förkortas ibland som "BrB". I övrigt används endast standardiserade förkortningar.

Den första avdelningen – *Semantiska begrepp och distinktioner* – torde inte vara särskilt föråldrad. Semantiken har som många andra vetenskapsgrenar blivit alltmer specialiserad, men framställningen torde fortfarande vara någorlunda adekvat på den elementära nivå som det här är fråga om. Den andra avdelningen – *Teoretiska skäl och pragmatiska skäl* – framstår däremot i vissa delar som föråldrad. Detta gäller dock mindre innehållet än sättet att hantera frågorna. Jag hade gärna uteslutit denna avdelning, men då hade den tredje avdelningen – *Värdeutsagor och värderingar* – i vissa delar blivit mycket svårbegriplig. Jag har under åren följt den filosofiska och vetenskapsteoretiska diskussionen tillräckligt noga för att våga säga att innehållet i den tredje avdelningen fortfarande är aktuellt. Liknande tankegångar möter man hos åtskilliga av världens ledande filosofer. Bokens filosofiska grundposition har sedermera artikulerats framförallt av Richard Rorty och Hilary Putnam.

Min senast publicerade uppsats bär titeln "Bedömning av vetenskaplig kvalitet i rättsdogmatiken". Den har infogats som sista kapitel i boken.

Framställningen är ganska kompakt, och i stora delar knappast läsาร์vänlig. Även om det finns en innehållslig linje från början till slut, kan jag inte se något hinder mot att hoppa in litet här och var där man tror sig kunna finna något av intresse, men man kan behöva söka begrepps-förklaringar i tidigare avsnitt.

I boken finns en del Wittgensteincitat. För att underlätta för läsare som inte förstår tyska har jag infogat (av testamentsexekutorerna godkända) översättningar till engelska. Vad gäller *Philosophical Investigations* har jag därvid använt tredje (reviderade) upplagan (2001).

En del av de behandlade frågorna har jag berört i senare texter. Den intresserade torde få tillräcklig information genom *Straffrättsideologiska fragment* (1992) och *Inkast i straffområdet* (2005).

Det är dags att göra bokslut. Jag har därför tillfogat en bibliografi.

De inre omständigheter under vilka de två huvudarbetena kom till är mycket olika. *Norm and Action* var en frukt av tankar som legat oroande i bakgrunden ända sedan jag skrev "Deontic Logic" och som fortsatt att oroa mig ända till ålderdomen. Arbetet på boken, liksom det mesta jag skrivit, upplevde jag som smärtsamt och med resultatet var jag från början missnöjd. Helt annorlunda var det med *Varieties of Goodness*. Den har nästan inga föregångare och knappast heller efterföljare i min egen produktion. Jag skrev dess första manuskript mer eller mindre i ett svep under ett knappt halvår Det gick som smort och beredde mig mycken glädje. Den ena tankegången födde den andra. Så uppstod vad jag brukar kalla min bästa bok.

De två böckerna mottogs mycket olika. *Norm and Action* ... har översatts till många språk och är på sitt område en klassiker som man inte kan lägga på hyllan eller gå förbi. Annorlunda är det med *Varieties*. Den fick många läsare och mottogs nådigt av kritiken, men den har bara avsatt obetydliga spår i filosofins utveckling. ... Reaktionerna har förvånat mig. Har jag felbedömt min egen prestation? ... Jag utesluter inte möjligheten av en felbedömning. Men jag vill fortfarande hävda att *Varieties* är mitt skickligast argumenterade och till sin grundkonception mest originella arbete. Är det förmätet att tro att dess tid ännu skall komma?

GEORG HENRIK VON WRIGHT: Mitt liv som jag minns det (Stockholm 2001) s. 202–203.

It is remarkable how few philosophers have taken any interest in the conceptual richness von Wright brings forth in his analysis. ... In fact the only serious attempt of trying to restore some unity to von Wright's multiplicity of concepts I know of is made by Jareborg in his little known, but quite weighty, book *Värderingar* (only in Swedish)

BERNT ÖSTERMAN: Value and Requirements. An enquiry concerning the origin of value (Aldershot etc. 1995) s. 47.